

KS. RAFAŁ BEDNARCZYK
WYDZIAŁ TEOLOGICZNY
UNIWERSYTETU KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
WARSZAWA

FORMACJA KATECHETÓW NA UKRAINIE PO ROKU 1990 NA PRZYKŁADZIE DIECEZJI KAMIENIECKO-PODOLSKIEJ

Wstęp

Opracowanie dziejów odradzania się Kościoła katolickiego na Ukrainie po roku 1990, który w XX w. przeżył fale krwawych prześladowań ze strony władz sowieckich, jest przedsięwzięciem niezmiernie interesującym i ogromnie wymagającym. W sposób oczywisty nakładają się na to duchowe związki, jakie łączą Polaków i Ukraińców, sentyment do czasów, kiedy te dwa narody potrafiły zgodnie ze sobą koegzystować na ziemiach obecnej zachodniej Ukrainy. Zwłaszcza działalność Kościoła katolickiego może być w tym miejscu przykładem trwałości duchowej wymiany, jaka dokonuje się pomiędzy Polakami, a katolikami mieszkającymi na Ukrainie. Pomimo całej kulturowej i duchowej bliskości, dotąd na gruncie polskim powstało stosunkowo niewiele prac poświęconych dziejom i współczesności Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie. Zadaniem prezentowanego artykułu jest przybliżenie tego fragmentu najnowszej historii tego Kościoła, która związana jest z wkładem polskiej myśli katechetycznej oraz z wysiłkiem tworzenia struktur formacji katechetów na Ukrainie po latach katechizowania w ukryciu, wśród prześladowań i ograniczeń.

Przedmiotem podjętych badań prezentowanego opracowania stał się Instytut Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim, który przez długie lata był jedynym ośrodkiem studiów teologicznych dla osób zakonnych i świeckich obrządku Rzymsko-katolickiego na Ukrainie¹. Jego początki sięgają roku 1994, kiedy to w Gródku Podolskim w diecezji kamienieckiej rozpoczęły się regularne, całoroczne kursy katechetyczne, których organizatorem był pochodzący z archidiecezji lubelskiej ks. dr Andrzej Maciąg. Dzięki jego osobistemu zaangażowaniu oraz osób jemu podobnych, dzieło formacji katechetycznej tworzonej w obrębie Instytutu zaczęło się szybko rozwijać i z w krótkim czasie - rozkwitać. Towarzyszył

---

¹ Dopiero na w pierwszej dekadzie XXI w. powstały podobne placówki w Kijowie i Lwowie – Instytut Nauk Religijnych św. Tomasza z Akwinu w Kijowie i Instytut Teologiczny im. św. Józefa Bilczewskiego we Lwowie.

temu wielki entuzjazm wiary, ponieważ po długich latach zakazów można było po raz pierwszy oficjalnie kształcić młodych ludzi w sposób wolny od narzucanej ateistycznej ideologii i wprowadzać w obszar wiedzy teologicznej oraz doświadczenia wiary. Od samego początku ogromny wkład w rozwój tego ośrodka wnosili księża pochodzący z Polski, w tym wielu wykładowców wiodących polskich uczelni katolickich. Niniejsza praca stanowi także próbę udokumentowania wkładu polskiej myśli w rozwój młodej ukraińskiej katechetyki.

Podstawowy materiał badawczy opracowania stanowiły dokumenty i archiwalia gromadzone w sekretariacie Instytutu Nauk Teologicznych. W czasie kwerendy okazało się, że są one stosunkowo kompletne i dobrze zachowane. Tylko w niektórych obszarach badający natrafiał na pewne luki, co także zostało zasygnalizowane w opracowaniu. Innym źródłem niniejszego elaboratu są nieliczne artykuły i przyczynki, jakie ukazały się na łamach polskich wydawnictw teologicznych..

Prezentowane opracowanie podzielone zostało na cztery punkty. W pierwszym opisany został kontekst powstania Instytutu Teologicznego w Gródku. W punkcie drugim nakreślono poszczególne etapy rozwoju Instytutu, w tym zmiany w zakresie organizacji tej placówki, co również ujawniało się w brzmieniu jej oficjalnej nazwy. Trzeci punkt ukazuje organizację sympozjów katechetycznych na Ukrainie, które miały spełniać rolę formacji permanentnej dla katechetów. Doroczne, kilkudniowe zjazdy organizowane na terenie Instytutu służyły nade wszystko formacji teologicznej katechetów, z którą umiejętnie łączono formację duchową i eklezjalną. Sympozja stanowiły ponadto okazję do omawiania wielu inicjatyw duszpastersko-katechetycznych. W ostatnim, czwartym punkcie zawarte zostało podsumowanie oraz próba oceny dorobku formacji katechetów na Ukrainie.

1. Odrodzenie Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie po roku 1990 i powstanie pierwszego seminarium duchownego

Rok 1990 stanowi przełomową datę w dziejach Kościoła katolickiego na terenach istniejącego jeszcze wówczas Związku Radzieckiego. Zmiany stosunków społecznych wewnątrz sowieckiego Imperium zaczęły się nasilać od połowy lat osiemdziesiątych XX w. wraz z polityką *pieriestrojki* i *glasnosti*² wprowadzoną przez Michaiła Gorbaczowa. Pod jej wpływem rozpoczął się także proces łagodzenia stosunku władz państwowych do kwestii

---

² Hasła *Pieriestrojka* i *glasnost*, oznaczające przebudowa i jawność, stały się symbolem przemian społecznych w ZSRR wprowadzonych przez Sekretarza Generalnego KC KPZR Michaiła Gorbaczowa od roku 1985.

religijnych. Uchwalone w październiku 1990 r. rozporządzenie *О свободе совести и религиозных организациях* ostatecznie zmieniło dotychczasową politykę ateizacji i dało podstawy oficjalnego odbudowywania struktur organizacji wyznaniowych na terenie ZSRR³. Dzięki temu również Kościół katolicki obrządków łacińskiego i greckiego mógł zacząć oficjalnie działać na Ukrainie po latach prześladowań i ograniczeń. Stopniowo następowało odradzanie się organizacji kościelnej na tych terenach. Początek temu dało mianowanie przez św. Jana Pawła II trzech nowych ordynariuszy dla Ukrainy. W dniu 16 stycznia 1991 r. Papież nominował bpa Mariana Jaworskiego Arcybiskupem Metropolita Lwowskim, ks. Jana Olszańskiego - Biskupem Kamienieckim oraz ks. Jana Purwińskiego - Biskupem Żytomierskim.

Nowi biskupi stanęli przed trudnym wyzwaniem, jakim było przywrócenie duszpasterstwa i katechezy wśród ludności katolickiej zamieszkującej na rozległych terenach Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Jedną z najpilniejszych potrzeb stało się zatem stworzenie seminariów duchownych oraz ośrodków kształcenia katechetów, którzy w przyszłości byliby w stanie podjąć pracę duszpasterską i katechetyczną wśród miejscowej ludności. Pierwszym seminarium duchownym, jakie powstało na terenie już niepodległej Ukrainy (oficjalnie utworzonej 24 sierpnia 1991 r.) było Wyższe Seminarium Duchowne diecezji kamienieckiej z siedzibą w Gródku Podolskim⁴. Od początku musiało ono borykać się z licznymi problemami, poczynając od zapewnienia odpowiednich warunków lokalowych dla życia i formacji grupy pierwszych 20 kleryków. Jeszcze poważniejszym wyzwaniem było jednak zgromadzenie odpowiedniej kadry profesorskiej. Dzięki osobistemu zaangażowaniu bpa Jana Olszańskiego oraz za sprawą kontaktów polskich księży pracujących już wówczas na Ukrainie, stopniowo powiększała się kadra wykładowców seminaryjnych. Jednak jeszcze przez długie lata przybywali z Polski do Gródka Podolskiego z wykładami gościnnymi profesorowie, jak choćby o. prof. Zachariasz Jabłoński, o. prof. Mieczysław Krąpiec czy ks.

---

³ Por. J. Niemiec, *Utworzenie i początki działalności Wyższego Seminarium Duchownego diecezji kamieniecko-podolskiej obrządku łacińskiego w Gródku Podolskim 1991-1992*, „Studia Catholica Podoliae” 2001, nr 1, s. 61-62.

⁴ W czerwcu 1991 r. odbyło się w Gródku Podolskim spotkanie biskupów z terenu ówczesnego Związku Radzieckiego, którego celem było omówienie projektu utworzenia międzydiecezjalnego seminarium duchownego. Z uwagi na brak odpowiednich budynków oraz kadry profesorskiej, biskupi obecni na zebraniu zdecydowali się na odłożenie tej decyzji. Ponieważ bp Jan Olszański z powodu poważnej choroby nie mógł uczestniczyć w zjeździe, zdecydował się niezależnie od zdania pozostałych hierarchów na utworzenie Wyższego Seminarium Duchownego w Gródku Podolskim. Wybór miejsca podyktowany był warunkami lokalowymi. Diecezja kamieniecka nie mogła liczyć na szybkie odzyskanie dawnej siedziby seminarium. Dla potrzeb seminarium duchownego została wydzielona część nowo wybudowanego budynku parafialnego, w którym mieścił się „Dom Miłosierdzia” przeznaczony dla osób starszych i potrzebujących opieki z okolic Gródka Podolskiego. Oficjalna erekcja Wyższego Seminarium Duchownego i jednocześnie inauguracja nowego roku akademickiego dla 20 kleryków odbyła się 1 października 1991 r. Zob. tamże, s. 63 – 73.

prof. Bolesław Kumor⁵. Wówczas zwykle kumulowano wykłady z poszczególnych dziedzin w cykle zajęć trwających kilka tygodni.

Wyższe Seminarium Duchowne w Gródku Podolskim, pomimo wielorakich braków kadrowych i materialnych, w kolejnych latach powoli się stabilizowało i stale rozwijało⁶. Znaczącą rolę odgrywała w tym wypadku pomoc materialna, jaka płynęła nie tylko z Polski, ale w jeszcze większym zakresie z terenu Niemiec i Austrii. Wsparcie finansowe z Europy zachodniej pozwalało na utrzymanie seminarium i kadry, zakup niezbędnego sprzętu na potrzeby seminarium oraz na inwestycje remontowo-budowlane. Poszerzająca się stała kadra profesorska dawała możliwości podnoszenia poziomu dydaktycznego prowadzonych zajęć filozoficzno-teologicznych dla studiujących tam kleryków.

2. Początki i rozwój Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim

Z chwilą utworzenia w Gródku Podolskim Wyższego Seminarium Duchownego w sposób naturalnym właśnie to środowisko stało się centrum krzewienia myśli teologicznej i formacji pastoralnej w diecezji kamienieckiej. Dzięki temu ta kilkunastotysięczna miejscowość dała także początek stałej formacji katechetów Kościoła Rzymskokatolickiego w wolnej Ukrainie⁷. Pierwsi kandydaci do pracy katechetycznej zaczęli przybywać do Gródka już w styczniu 1992 r. Ich formacją zaczął się wówczas zajmować ks. Jerzy Kurcek organizując kilkanaście, cotygodniowych spotkań⁸.

2.1 Letnie kursy katechetyczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Gródku Podolskim

---

⁵ Zob. tamże, s. 81 – 86.

⁶ Na dalszy rozwój Wyższego Seminarium Duchownego diecezji kamieniecko-podolskiej wpłynęło choćby afiliowanie go do Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie, jakie miało miejsce 9 września 1996 r. Por. A. Maciąg, *Ukraina: Sympozjum katechetyczne w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku*, *Katecheta* 41 (1997) nr 1, s. 15; W. Socha, *Z wizytą na Ukrainie. 10. rocznica odnowienia Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Kamieniecko-Podolskiej*, „Niedziela” (edycja przemyska) 2001, nr 44 <http://www.niedziela.pl/arttykul/4011/nd/Z-wizyta-na-Ukrainie> (dostęp 1. 12. 2013 r.).

⁷ Nieco wcześniej, bo już od roku 1991, regularne kursy katechetyczne zaczęto organizować w obrębie Kościoła Greko-katolickiego najpierw we Lwowie, a następnie na terenach całej Ukrainy. Zob. S. Hurkina, H. Dobosz, *Problematyka religijnego nauczania w niepodległej Ukrainie*, w: *Wychowanie religijne u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, red. R. Chałupniak, J. Kostorz, Opole 2001, s. 104, 111.

⁸ Ks. Jerzy Kurcek, kapłan diecezji rzeszowskiej, pracę na Ukrainie rozpoczął w 1992 r., pełnił m.in. funkcję dyrektora studiów i wicerektora w Wyższym Seminarium Duchownym w Gródku Podolskim. Swoje wspomnienia z tego okresu zawarł w świadectwie odnoszącym się do osoby zmarłego tragicznie w 2007 r. ks. Andrzeja Maciąga. Zob. Archiwum Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim (odtąd skrót: AIT), L. Kovtoniuk, *Życie i praca apostolska księdza Andrzeja Maciąga*, Lublin - Gródek Podolski 2012, s. 78 (praca magisterska).

Latem 1992 r., gdy pierwszy rocznik kleryków wyjechał na wakacje, w murach miejscowego seminarium zorganizowano pierwszy letni kurs katechetyczny dla osób świeckich i zakonnych. W jego prowadzenie włączyła się prócz wykładowców seminaryjnych także grupa zaproszonych w tym celu specjalistów od katechizacji z Lublina⁹. Nie mamy wielu informacji o tym, jak wyglądała organizacja pierwszego kursu katechetycznego, kto go dokładnie prowadził, jakie były tematy wykładów oraz ilu słuchaczy wzięło w nim udział. Ks. Jerzy Kurcek w swoich wspomnieniach podkreślał jedynie, że wzorem dla tej pierwszej formacji była katecheza młodzieży, jednak uwzględniano w niej konkretne zadania, które w przyszłości mieli podjąć uczestnicy kursu. W szczególności mieli oni stanowić w parafiach wsparcie duszpasterskie dla proboszczów. Początkowo nie mieli oni możliwości samodzielnego katechizowania, ale dzięki nabywanej wiedzy mieli to robić pod kierunkiem swojego proboszcza¹⁰.

W roku następnym ponownie odbył się miesięczny kurs katechetyczny, który w okresie letnim osobiście poprowadził ordynariusz diecezji kamienieckiej - bp Jan Olszański. Wtedy to, jak podaje Kronika Instytutu, zaczęła kształtować się idea rozszerzenia kursów i utworzenia trzyletniego, systematycznego studium katechetycznego przy Wyższym Seminarium Duchownym w Gródku Podolskim. Pomimo tych planów nie rezygnowano z letnich kursów katechetycznych. W roku 1994, gdy na Ukrainę przybył ks. Andrzej Maciąg, kapłan archidiecezji lubelskiej, posiadający już odpowiednie kwalifikacje katechetyczne, właśnie jemu powierzono to zadanie¹¹. Zachowane zaświadczenia udziału w kursie w tamtego

---

⁹ Zob. tamże. Nie mamy dokładnej informacji o tym, kim byli owi goście z Lublina i jaką instytucję reprezentowali. Można przypuszczać, że byli to zarówno praktycy jak i teoretycy katechezy. W tym samym czasie, co w Gródku Podolskim, podjęto podobną próbę organizacji wakacyjnych kursów katechetycznych w Żytomierzu. Por. E. Dziwosz, *Z pracy duszpastersko-katechetycznej na Ukrainie. Biuletyn Katechetyczny*, CTh 62 (1992) f. IV, s. 118.

¹⁰ Zob. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I (Tekst zaświadczenia z kursu letniego z 1995 r.), b. s.

¹¹ Ks. Andrzej Maciąg, urodzony 21 XI 1952 r. w Wilkołazie, kapłan archidiecezji lubelskiej, święcenia kapłańskie otrzymał w 1977 r., doktor katechetyki, w swojej kapłańskiej posłudze angażował się szczególnie w duszpasterstwo młodzieży i studentów, pełnił funkcję diecezjalnego referenta ds. duszpasterstwa młodzieży, a w latach 1982-1986 ojca duchownego w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie. W 1985 r. otrzymał nominację na diecezjalnego dyrektora Papieskich Dzieł Misyjnych. W latach 1988 - 1990 odbył studia specjalistyczne w Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie w zakresie duszpasterstwa młodzieży i katechetyki. W sierpniu 1993 r. rozpoczął swoją posługę w diecezji kamienieckiej na Ukrainie, początkowo w charakterze pomocy duszpasterskiej w parafii Latyczów, a od października 1993 r. - jako wykładowca katechetyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Gródku Podolskim. W roku 1994 bp Jan Olszański powierzył mu zadanie kierowania kursami katechetycznymi oraz planowanym wówczas diecezjalnym Studium Katechetycznym w Gródku Podolskim. Zmarł 16 II 2007 r. na skutek tragicznego wypadku samochodowego, jaki miał miejsce w Polsce pod Jarosławiem. Por. AIT, L. Kovtoniuk, *Życie i praca apostołska księdza Andrzeja Maciąga*, dz. cyt., s. 83 - 85.

roku zawierają pewien ślad w postaci wykazu wykładów¹². Podobne letnie kursy katechetyczne odbyły się w latach 1995 i 1996¹³. Z uwagi na stosunkowo krótki czas trwania kursy nie mogły one zapewnić pełnego wykształcenia teologicznego oraz odpowiednich kwalifikacji katechetycznych. Dla wielu uczestników stały się natomiast zachętą do dalszego studiowania teologii i do zdobywania pełnego wykształcenia teologicznego w ramach systematycznych zjazdów. Prócz wiedzy teologicznej, słuchacze kursów mieli okazję do pogłębiania formacji duchowej oraz do integracji w swojej grupie, która w przyszłości miała podjąć realizację misji katechizowania w różnych parafiach na terenie diecezji kamienieckiej na Ukrainie.

2.2 Studium Katechetycznego Diecezji Kamieniecko-Podolskiej

Po doświadczeniach pierwszych kursów katechetycznych zarysowała się potrzeba rozwinięcia i usystematyzowania studium teologicznego dla świeckich. Stało się tak już jesienią 1994 r., gdy w Gródku Podolskim w ramach Studium Katechetycznego Diecezji Kamieniecko-Podolskiej zainaugurowane zostały regularne zjazdy formacyjne adresowane do absolwentów letnich kursów katechetycznych z lat 1992, 1993 i 1994. Organizatorem studium i pierwszym dyrektorem został ks. Andrzej Maciąg. Na podstawie zachowanego rocznego planu wiemy, że studia obejmowały 7 trzydniowych zjazdów. W pierwszym roku studiowało w tej placówce 21 osób¹⁴.

Dnia 2 sierpnia 1997 r., po trzech latach studiów, pierwsi absolwenci Studium Katechetycznego Diecezji Kamieniecko-Podolskiej otrzymali wydane wówczas zaświadczenie, które uprawniało do ubiegania się o misję kanoniczną do pracy katechetycznej. W tym samym jednak czasie, dekretem z dnia 30 lipca 1997 r. bp Jan Olszański powołał Instytut Teologiczno-Katechetyczny Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku Podolskim. W tym dokumencie określony został wyraźny cel Instytutu, jakim było kształcenie i formacja katechetów tej diecezji. Studia miały trwać cztery lata i obejmować 1560 godzin wykładowych z teologii, katechetyki, pedagogiki i filozofii. Odpowiedzialnym

---

¹² Wykłady wygłaszane w trakcie kursu obejmowały: propedeutykę teologii, wybrane zagadnienia z teologii biblijnej, wybrane zagadnienia z teologii moralnej, wybrane zagadnienia z katechetyki oraz liturgikę. Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I (Tekst zaświadczenia z kursu letniego z 1995 r.), b. s.

¹³ Letni kurs katechetyczny w 1996 zgromadził aż 53 uczestników.

¹⁴ Zob. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.

za pracę Instytutu został mianowany ks. Andrzej Maciąg¹⁵. Dla wielu spośród absolwentów Studium Katechetycznego oznaczało to kontynuowanie studiów teologicznych. Intensywnie rozwijający się pod kierunkiem ks. Andrzeja Maciąga ośrodek wyraźnie zmierzał do przekształcenia się w uczelnie oferującą pełne studia teologiczne. Można to było zauważyć choćby w roku akademickim 1997-98, który był wyraźnym przygotowaniem do afiliacji Studium Katechetycznego do Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie. Planowany wówczas program studiów przewidywał obok 10 zjazdów w ciągu roku także dodatkowy, miesięczny zjazd w okresie wakacyjnym. Z gościnnymi wykładami przybyli wówczas do Gródka Podolskiego utytułowani profesorowie z Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie¹⁶. Liczba studentów na czterech rocznikach wynosiła wówczas 70, w tym 9 na roku czwartym.

2.3 Instytut Nauk Religijnych Diecezji Rzymskokatolickiej w Kamieńcu Podolskim

Starania ks. Andrzeja Maciąga zmierzające do uregulowania statusu prawnego Studium Katechetycznego zakończyły się sukcesem w postaci aktu zatwierdzenia w dniu 17 XII 1998 r. Instytutu Nauk Religijnych Diecezji Rzymskokatolickiej w Kamieńcu Podolskim (Institutum Superiorius Scientiarum Religiosarum Camenecense Latinorum) przez watykańską Kongregację Wychowania Katolickiego. Stało się to na wniosek rektora Uniwersytetu Laterańskiego i było równoznaczne z aktem afiliacji Instytutu do tegoż Uniwersytetu oraz przyjęciem programu kształcenia obowiązującego w Instytucie Nauk Religijnych przy tymże Uniwersytecie w Rzymie¹⁷. Wkrótce potem na mocy dekretu bpa Jana Olszańskiego z 24 lutego 1999 r. nazwy uczelni została dostosowana do aktu Kongregacji i odtąd brzmiała ona Instytut Nauk Religijnych Diecezji Rzymskokatolickiej w Kamieńcu Podolskim. Odtąd uczelnia to mogła kształcić studentów następujących specjalizacji: katechetycznej, muzyczno-liturgicznej, duszpasterstwa rodzin oraz komunikacji społecznej¹⁸. Tym samym dekretem rektorem Instytutu został mianowany ks. Andrzej Maciąg. Od 1999 r.

---

¹⁵ Zob. AIT, Teczka Dokumentacja INT. *Dekret bpa Jana Olszańskiego powołujący Instytut Teologiczno-Katechetyczny Diecezji Kamieniecko-Podolskiej z dnia 30.07.1997 r.*

¹⁶ Wykaz wykładów obejmował następujące dyscypliny: etykę, teodycę, psychologię, metodykę katechetyczną ogólną (wykładał ks. prof. dr U. Gianetto, ks. prof. dr G. Morante), mariologia, eschatologia, teologia moralna, katechetyka fundamentalna (s. mgr M. Roj) i seminarium z katechetyki (s. mgr L. Bobrowska). Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.

¹⁷ Zob. J. Zbiciak, *W Gródku Podolskim na Ukrainie*, „Niedziela” (edycja lubelska) 2008, nr 7, s. V.

¹⁸ Zob. AIT, Teczka Dokumentacja INT. *Dekret bpa Jana Olszańskiego zmieniający nazwę Instytutu Teologiczno-Katechetyczny Diecezji Kamieniecko-Podolskiej na Instytut Nauk Religijnych Diecezji Rzymskokatolickiej w Kamieńcu -Podolskim z dnia 24.02.1999 r.*

okres studiów teologicznych przedłużono do pięciu lat. Z upływem czasu także władze państwowe Ukrainy udzieliły urzędowej aprobaty dla działalności Instytutu¹⁹.

Już 1998 r. przyniósł znaczne ożywienie zainteresowania studiami teologicznymi w Instytucie, które dawały odtąd perspektywę uzyskania magisterium z teologii. Na pierwszy rok studiów zgłosiło się wówczas aż 51 słuchaczy, a liczba wszystkich studentów osiągnęła 107 osób. Poważnym wzmocnieniem dla Instytutu stało się przejście budynku dawnego klasztoru sióstr franciszkanek w Gródku Podolskim, przekazanego w roku 1998 przez władze miasta miejscowej parafii. Ten historyczny, okazały budynek znajdował się w bardzo złym stanie technicznym i wymagał gruntownego remontu, który trwał w latach 1999 - 2002. Poświęcenie wciąż jeszcze remontowanego budynku miało miejsce 26 maja 2001 r. Pierwszym wydarzeniem o charakterze naukowym, jakie odbyło się w jego murach, było sympozjum katechetyczne zorganizowane jesienią 2001 r. Regularne zajęcia w nowej siedzibie Instytutu rozpoczęto wiosną 2002 r.²⁰ Prace remontowe wymagały ogromnych nakładów finansowych, które rektor ks. Andrzej Maciąg pozyskiwał m.in. od organizacji Kirche in Not, a także od licznych sponsorów z Włoch, Niemiec, Austrii i Polski. Dzięki podjętemu wysiłkowi tak wielu osób oraz instytucji, udało się wyremontować i wyposażyć obszerny, dwupiętrowy budynek, który pozwolił na rozwinięcie bazy dydaktycznej Instytutu²¹.

Kadrę profesorską rektor Instytutu pozyskiwał głównie spośród wykładowców Wyższego Seminarium Duchownego w Gródku Podolskim. Uzupełniali ją także przybywający do Instytutu gościnnie wykładowcy z różnych polskich uczelni. Najczęściej byli to księża, siostry zakonne i osoby świeckie pracujące na KUL-u, lub przynajmniej absolwenci tej uczelni. W Kronice Instytutu można także znaleźć informację o wykładach prowadzonych przez wykładowców z UKSW w Warszawie²². Dzięki podobnym kontaktom z uczelniami zagranicznymi, jakie udało się uruchomić ks. Maciągowi, Instytut Nauk Religijnych w Gródku Podolskim był w latach dziewięćdziesiątych XX w. jedynym, za to prężnie rozwijającym się ośrodkiem myśli teologicznej i katechetycznej na Ukrainie.

W roku 1999 po raz pierwszy 8 studentów uwieńczyło swoje studia w Instytucie Nauk Religijnych obroną pracy magisterskiej. Na przestrzeni kolejnych 10 lat współpracy z

---

¹⁹ Por. J. Zbiciak, *W Gródku Podolskim na Ukrainie*, art. cyt., s. V.

²⁰ Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.

²¹ Por. J. Zbiciak, *W Gródku Podolskim na Ukrainie*, art. cyt., s. V; M. Koprowski, *Kresy we krwi*, Warszawa 2011, s. 59.

²² W roku 2004 z gościnnymi wykładami do Gródka Podolskiego przyjechała grupa pracowników naukowych UKSW, w której znaleźli się m.in.: E. Czaczkowska, R. Trzeciński, ks. Z. Hanas i ks. K. Marcyński. Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.

Uniwersytetem Laterańskim tytuł magistra teologii uzyskało łącznie 110 absolwentów²³. Po tragicznej śmierci 16 lutego 2007 r. ks. Andrzeja Maciąga w wypadku samochodowym pod Jarosławiem więzy w Instytucie z Uniwersytetem zaczęły ulegać stopniowemu osłabieniu. Po raz ostatni obrona prac magisterskich pod auspicjami Uniwersytetu Laterańskiego miała miejsce w Gródku Podolskim w roku 2009²⁴. Od tego momentu władze Instytutu zmuszone były ponownie szukać katolickiej uczelni wyższej, która mogłaby objąć nad nim patronat naukowy oraz umożliwić uzyskiwanie tytułu magistra w zakresie studiów teologicznych.

2.4 Instytut Nauk Teologicznych Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku Podolskim

W 2007 r. następcą ks. Andrzeja Maciąga został ks. Włodzimierz Zariczny, który już w okresie swoich studiów seminaryjnych w Gródku Podolskim współpracował ze zmarłym Rektorem²⁵. Przez kolejne lata nowy Rektor starał się kontynuować dzieło swego poprzednika, jednak w roku 2009 wygasła umowa współpracy Uniwersytetu Laterańskiego z Instytutem. O jej zakończeniu zdecydowało także niespełnienie przez władze Instytutu warunków postawionych przez Kongregację Wychowania Katolickiego, a mianowicie odpowiedniej biblioteki, podziału uczelni na wydziały i dziekanaty oraz utworzenia bibliotek specjalistycznych przy każdym wydziale.

W tej sytuacji na ks. Władysława Zaricznego spadł ciężar nawiązania kontaktów z innym ośrodkiem teologicznym, w którym studenci Instytutu mogliby uzyskiwać tytuły magistra. Po kilku latach żmudnych prac proceduralnych udało mu się doprowadzić w dniu 22 lutego 2012 r. do podpisania umowy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II w Lublinie. Na tej podstawie studenci po zaliczeniu ośmiu semestrów Instytutu Nauk Teologicznych Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku Podolskim²⁶ mogli być zapisywani na listę

---

²³ W świetle dokumentacji zawartej w Archiwum Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim w poszczególnych latach tytuły magistra uzyskało: 1999 r. – 8 osób; 2000 – 5; 2001 – 6; 2002 – 6; 2003 – 6; 2004 – 14; 2005 – 13; 2006 – 15; 2007 – 14; 2008 – 14; 2009 – 9.

²⁴ Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.

²⁵ Ks. Włodzimierz Zariczny jest kapłanem diecezji kamienieckiej, święcenia kapłańskie otrzymał w 1999 r., w latach 2000 – 2002 odbył studia specjalistyczne w zakresie katechetyki w KUL-u w Lublinie. Od 2002 r. prowadził zajęcia i wykłady z katechetyki w Instytucie Nauk Religijnych w Gródku Podolskim oraz w miejscowym Wyższym Seminarium Duchownym. Oficjalnie mianowany rektorem Instytutu przez bpa Leona Dubrawskiego w dniu 11 marca 2008 r. Por. AIT, Teczka Dokumentacja INT. *Dekret bpa Leona Dubrawskiego mianujący ks. mgra lic. Włodzimierza Zaricznego rektorem Instytutu Nauk Religijnych w Gródku Podolskim z dnia 11. 03. 2008 r.*

²⁶ Taka nazwa widnieje na umowie zawartej z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Wolno przypuszczać, iż jej zmiana dokonała w związku ze staraniami o podjęcie współpracy naukowej pomiędzy Instytutem a tą uczelnią. Zob. AIT, *Umowa o współpracy zawarta w dniu 22 lutego 2012 r. pomiędzy Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II a Diecezją Kamieniecko-Podolską i Instytutem nauk Teologicznych Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku.*

studentów dziewiątego semestru studiów na Wydziale Teologii KUL. To pozwoliło grupie 21 osób zakończyć swoje studia obroną pracy magisterskiej jeszcze w roku 2012²⁷.

We wrześniu 2012 r. bp Leon Dubrawski zdecydował o powierzeniu funkcji rektora Instytutu ks. Wiktorowi Biłousowi²⁸, który zastąpił na tym stanowisku ks. Włodzimierza Zaricznego. W roku 2013 liczba studentów Instytutu Teologicznego wynosiła ogółem 57 osób, z czego 25 osób studiowało na specjalizacji pedagogiczno-katechetycznej, 20 - na specjalizacji małżeńsko-rodzinnej, 6 - na specjalizacjach muzyczno-liturgicznej oraz 6 - na komunikacji społecznej²⁹.

Za formację katechetyczną w Instytucie Teologicznym na przestrzeni 19 lat jego istnienia odpowiadali – ks. dr Andrzej Maciąg (w latach 1994 - 2007), ks. Władysław Zariczny (od 2002 r.) oraz ks. Sergiusz Chytry (od 2012 r.)³⁰. W bogatym kanonie wykładów z katechetyki znajdują się obecnie następujące traktaty: historia katechezy, katechetyka fundamentalna, dydaktyka katechetyczna, katechetyka materialna, katechetyka szczegółowa (obejmująca wymiar biblijny katechezy, formację liturgiczną, formację moralną, wymiar eklezjalny katechezy), katecheza dzieci, katecheza młodzieży i dorosłych, ćwiczenia z katechetyki, przygotowanie materiałów katechetycznych, prowadzenie katechezy – obserwacja i analiza, metody aktywizujące w katechezie, metodologia oraz współczesne problemy katechetyczne na Ukrainie³¹. Wykładowcy Instytutu w przygotowaniu do swoich wykładów korzystali głównie z opracowań polskich autorów, zwłaszcza ks. Władysława Koska, ks. Zbigniewa Marka, ks. Romana Murawskiego, ks. Piotra Tomasika oraz ks. Bronisława Twardzickiego.

3. Sympozja katechetyczne w Gródku Podolskim

W roku 1996 zapoczątkowano ważną inicjatywę na płaszczyźnie formacji katechetycznej, jaką stało się organizowanie dorocznych sympozjów katechetycznych w Gródku Podolskim.

---

²⁷ W roku 2013 kolejna grupa 14 absolwentów Instytutu uzyskała dyplom magistra teologii. Tym samym liczba wszystkich magistrów teologii, którzy odbyli swoje studia w Instytucie Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim, wzrosła do 145.

²⁸ Ks. Wiktor Biłous, kapłan diecezji kamienieckiej, święcenia kapłańskie otrzymał w 2002 r., w latach 2005 – 2012 odbył studia specjalistyczne w Akademii św. Alfonsa w Rzymie uwieńczone doktoratem z teologii moralnej. W dniu 9 września 2012 r. mianowany przez bpa Leona Dubrawskiego rektorem Instytutu Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim.

²⁹ Dane te udzielone zostały przez sekretariat Instytutu i pochodzą z października 2013 r.

³⁰ Ks. Władysław Zariczny i ks. Sergiusz Chytry zdobyli wykształcenie katechetyczne w czasie studiów w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i tam uzyskali licencjaty kanoniczne. Jak dotąd jednak diecezja kamieniecka nie doczekała się swojego doktora teologii w zakresie katechetyki.

³¹ Dane te zostały udzielone przez sekretariat Instytutu. Zob. AIT, Teczka Program nauczania.

Pierwsze odbywało się jeszcze pod auspicjami Wyższego Seminarium Duchownego, jednak kolejne były już organizowane przez Instytut Nauk Religijnych i od tego momentu posiadają własną numerację porządkową. Od początku w sympoziach katechetycznych brali udział głównie księża, siostry zakonne i osoby świeckie zaangażowane w katechezę na terenie diecezji kamienieckiej. Pierwsze sympozjum odbyło się w dniach 17 – 20 września 1996 r. Jego temat brzmiał: *Przygotowanie do realizacji „Programu ramowego katechizacji dzieci i młodzieży dla diecezji Kościoła Rzymsko-katolickiego na Ukrainie”*. Było ono wyraźnie powiązane z przybliżeniem założeń opracowywanego w tym czasie pod kierunkiem ks. Andrzeja Maciąga *Programu ramowego katechizacji dzieci i młodzieży*, który ostatecznie zyskał akceptacje nie tylko na teren miejscowej diecezji, ale na całą Ukrainę³². To przedsięwzięcie było konieczne, ponieważ po latach ograniczeń trzeba było taki *Program ramowy* stworzyć całkowicie od podstaw. W sympoziom poświęconym tej problematyce wzięły udział 53 osoby³³.

Wykaz sympoziów katechetycznych zorganizowanych w Instytucie w Gródku Podolskim w latach 1996 - 2013³⁴.

Lp.	Termin sympoziom	Temat sympoziom	Prelegenci (w nawiasie - miejsce pracy lub środowisko naukowe)	Liczba uczestników
	17 – 20. 09. 1996 r.	Przygotowanie do realizacji „Programu ramowego katechizacji dzieci i młodzieży dla diecezji Kościoła Rzymsko -	bp Stanisław Padewski (Biskup pomocniczy diec. kamienieckiej) s. Lidia Bobrowska ks. Krzysztof Chudzio (Kamieniec Podolski) ks. Piotr Czapliński (Gródek)	53

³² Program ramowy katechizacji dzieci i młodzieży dla Kościoła rzymsko-katolickiego na Ukrainie został zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu rzymskokatolickiego Ukrainy w dniu 23 stycznia 1996 r. Zob. A. Maciąg, *Ukraina: Sympozjum katechetyczne w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku*, art. cyt., s. 15; tenże, *Propozycje programu ramowego katechizacji dzieci i młodzieży dla Diecezji Kościoła Rzymskokatolickiego na Ukrainie*, Kat 39 (1995) nr 2, s. 80-84; tenże, *Cel i zadania katechezy parafialnej w Kościele rzymskokatolickim na Ukrainie*, w: *Katecheza parafialna – reaktywacja. Duszpasterstwo katechetyczne w parafii*, red. R. Chałupniak, J. Kochel, J. Kistorz, Opole 2006, s. 80.

³³ Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.; w artykule ks. Andrzeja Maciąga znalazła się informacja o 55 uczestnikach sympoziom katechetycznego zorganizowanego przez Wyższe Seminarium Duchowne w Gródku Podolskim. Zob. A. Maciąg, *Ukraina: Sympozjum katechetyczne w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku*, art. cyt., s. 16.

³⁴ Informacje zawarte w tabelce pochodzą z dokumentacji gromadzonej w Instytucie Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim. Tam, gdzie było to możliwe, w celu przybliżenia sylwetek prelegentów, podane zostało ich miejsce pracy. Na ogół te informacje zachowały się w tej formie w Archiwum Instytutu. Por. AIT, *Sympozja katechetyczne 1997-2007*, t. I; AIT, *Sympozja katechetyczne 2008-*, t. II.

		katolickiego na Ukrainie”	ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek) Stanisław Ratko s. Stanisława Roj-Rudnicka (Chmielnicki)	
I	1- 4. 09. 1997 r.	Metody katechetyczne w nauczaniu dzieci w wieku od 6 do 11 lat	ks. Krzysztof Chudzio (Kamieniec Podolski) ks. prof. Ubaldo Gianetto, ks. prof. Giuseppe Morante (obydwaj - Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie)	brak danych
II	31.08 - 3.09. 1998 r.	Katecheza dzieci w wieku od 11 do 14 lat. Prezentacja nowego Dyrektorium katechetycznego. Wybrane zagadnienia z Pneumatologii	Beata Aleksandrowicz ks. Krzysztof Chudzio (Kamieniec Podolski) s. Luisa Ciupa (Lwów) ks. Mikołaj Hucal (Bar) ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek) ks. dr Stanisław Siwiec (Gródek) Bogdan Opoń (Lublin) s. Maria Stecka (Moskwa) s. Maria Zachrestian (Jarmolińce)	brak danych
III	25 - 28.08. 1999 r.	Katecheza młodzieży w wieku od 14 do 17 lat. Wybrane zagadnienia z teologii Boga Ojca	ks. Jacek Chałko (Ełk - moderator diec. Ruchu Światło-Życie) ks. Krzysztof Chudzio (Kamieniec Podolski) Julia Gorbaniuk (Lublin – KUL) s. Dominika Grumnicka (Bar) ks. dr Jerzy Kurcek (Gródek) Walentyna Łykowa (Odessa) ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek)	brak danych
IV	28-31. 08. 2000 r.	Katecheza dorosłych	Beata Aleksandrowicz Antonina Kozyrka ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek) ks. Grygorij Semenkow s. Maria Zachrestian (Jarmolińce)	26
V	28 - 31. 08. 2001 r.	Katecheza rodzinna	Aleksander Dobrojer (Odessa) ks. Jarosław Gąsior (Gwardiejsk,	33

			<p>moderator diecezjalny Ruchu Światło-Życie w diec. kamienickiej)</p> <p>ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek)</p> <p>ks. Stanisław Swórka (Tomaszpol)</p> <p>Leonid Tańczuk (Chmielnicki)</p> <p>o. Pavol Zemba (Gródek)</p>	
VI	27-30. 08. 2002 r.	Katecheza i media	<p>bp Stanisław Padewski (Biskup Charkowsko-Zaporowski)</p> <p>Beata Aleksandrowicz</p> <p>Aleksandr Dobrojer</p> <p>ks. Józef Kowalow („Wołanie z Wołynia”)</p> <p>Iryna Kudriawcewa</p> <p>Nadija Popacz („Gazeta parafialna”)</p> <p>o. Justyn Rusin (Katolicki Media-Centr, Kijów)</p> <p>W. Sliż, p. Firsowa („Słowo między nami”)</p> <p>ks. Władysław Zaricznyj</p>	brak danych
VII	26 - 29.08. 2003 r.	Rola „Katechizmu Kościoła Katolickiego” (dziesiąta rocznica wydania)	<p>s. Lidia Bobrowska</p> <p>ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek)</p> <p>pedagog Ludmiła Użycka</p> <p>Zespół redaktorski INT³⁵</p>	23
VIII	30 - 31. 08. 2004 r.	Współpraca rodziców z katechetami	<p>ks. dr Andrzej Maciąg (Gródek)</p> <p>pedagog Nela Sira</p> <p>pedagog Ludmiła Użycka</p> <p>ks. Władysław Zaricznyj (Gródek)</p>	46
IX	30 - 31.08. 2005 r.	Formacja katechetów	<p>ks. dr Stanisław Łabendowicz (UKSW - Radom)</p> <p>Zespół redaktorski INT</p>	42
X	30 - 31.08. 2006 r.	Katecheza w służbie wychowania religijnego	<p>ks. prof. dr hab. Marian Nowak (KUL – Lublin)</p> <p>Ludmiła Użycka</p>	63

³⁵ Zespół Redakcyjny Instytutu Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim, który zajmował się opracowaniem i publikacją materiałów i pomocy katechetycznych, zwłaszcza podręczników do katechizacji dzieci i młodzieży.

			ks. Władysław Zariczny (Gródek)	
XI	30 - 31.08. 2007 r.	Rola mediów we współczesnej katechezie	bp Witalij Skomarowski (biskup pomocniczy diec. kijowsko- żytomierska) dr Ewa Miśkowiec s. dr Anna Walulik ks. dr Paweł Wyszowski	74
XII	29-30.08. 2008 r.	Powołanie katechety. Symposium poświęcone pamięci ks. dra Andrzeja Maciąga	ks. Kazimierz Kuśmierz (Lublin) ks. Józef Maciąg (Lublin) ks. Witalij Woskobojnik (Gródek) ks. Władysław Zariczny (Gródek)	51
XIII	10-11. 09. 2009 r.	Katecheza osób niepełnosprawnych	ks. dr hab. Andrzej Kiciński (KUL – Lublin) dr Anna Prokopiak (Fundacja Alpha z Lublina)	66
XIV	9-10. 09. 2010 r.	Katecheza dorosłych	ks. prof. UKSW dr hab. Ryszard Czekalski (UKSW - Warszawa) ks. prof. UKSW dr hab. Stanisław Łabendowicz (UKSW - Radom)	80
XV	6-7. 09. 2011 r.	Media w katechezie	bp Witalij Skomarowski (biskup pomocniczy diec. kijowsko- żytomierska) Tatiana Kyryczenko (Clara Studio - Winnica) s. Marcelina Łopuszańska (Katolicki Media-Centr Kijów) o. Mikołaj Myszowski (redaktor „Credo” Winnica) s. Danuta Pusty	80
XVI	4-5. 09. 2012 r.	Siedem Sakramentów Świątych w nauczaniu katechetycznym	Ks. dr Rafał Bednarczyk (UKSW- Warszawa) dr Małgorzata Kobiałka (KUL– Lublin) ks. dr Leszek Pintał (KUL– Lublin)	79
XVII	3-4. 09. 2013 r.	Jedność wiary w różnorodności	Ks. dr Wiktor Biłous (Gródek) ks. Jarosław Gąsiorek (Gwardiejsk,	82

	charyzmatów	moderator diecezjalny Ruchu Światło-Życie w diec. kamienickiej) o. dr Roman Łaba (Instytut Teologiczny – Lwów) br. Konstantyn Morozow (Szkoła Życia Chrześcijańskiego i Ewangelizacji) ks. Oleg Sartakov (moderator Ruchu Światło-Życie diecezji kijowsko-żytomierskiej) ks. Stanisław Swórka	
--	-------------	---	--

Tematyka podejmowana na sympozjach była początkowo wyraźnie powiązana z wdrażaniem nowego *Programu ramowego katechizacji dzieci i młodzieży*. Organizatorzy wiele uwagi poświęcali wówczas rozwijaniu praktycznych umiejętności w zakresie katechizowania oraz pogłębianiu ogólnej formacji teologicznej katechetów. Z biegiem lat na sympozjach zaczęły pojawiać się tematy bardziej specjalistyczne w zakresie teorii i praktyki katechetycznej.

Najczęściej prelegentami sympozjalnymi byli księża, siostry zakonne, pedagodzy i katecheci pracujący na terenie Ukrainy. Miało to duże znaczenie dla rozwoju samodzielnej myśli katechetycznej, ponieważ sięganie przez organizatorów sympozjum po rodzime kadry katechetyczne sprzyjało pogłębionej dyskusji nad przyszłością i kierunkami rozwoju katechezy w oparciu o miejscowe, często bardzo specyficzne uwarunkowania³⁶. Na drugim miejscu pod względem częstotliwości zapraszanych prelegentów sympozjalnych sytuują się wykładowcy teologii pochodzący z Polski, głównie z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II Lublinie oraz z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W roku 1997 gośćmi sympozjalnymi byli przedstawiciele Uniwersytetu Salezjańskiego w

³⁶ Należy bowiem uwzględnić choćby następujące okoliczności: że katecheza na Ukrainie odbywa się przy parafiach; że Kościół Rzymsko-katolicki jest mniejszością na Ukrainie; że katolicyzm często wiąże się w polskość; że przez lata wyznawanie wiary było zabronione; że Ukraina podlegała przez lata sowietyzacji i komunizacji; że mieszkańcy Ukrainy posiadają specyficzną mentalność, tradycje i potrzeby duchowe. Zob. Grząsko L., *Specyfika pracy katechetycznej Kościoła katolickiego na Ukrainie*, Kat 2 (2004), s. 67-70; A. Maciąg, *Ukraina: niektóre uwarunkowania katechezy*, Kat 40 (1996) nr 1, s. 29-32; tenże, *Uwarunkowania działalności Kościoła katolickiego na Ukrainie*, AK, 88 (1996) z. 523, s. 376 - 387.

Rzymie. Umiędzynarodowienie sympozjów wpływało dodatkowo na poszerzenie horyzontu dyskusji teologicznej i katechetycznej podejmowanej w trakcie obrad. Dzięki temu uczestnicy sympozjów mogli zapoznać się z doświadczeniami w zakresie katechizacji prowadzonej w różnych regionach Europy i zaczerpnąć stąd nowe inspiracje.

Analiza materiałów i programów sympozjalnych zawartych w archiwach Instytutu pozwala dostrzec różnorodność form pracy, jakie były podejmowane w czasie sympozjów. W ich trakcie obok klasycznych prelekcji stosowano również wykłady połączone z pytaniami wyjaśniającymi, pracę w grupach, wymianę doświadczeń katechetycznych, dyskusję oraz prezentację materiałów katechetycznych³⁷. Każde sympozjum posiadało także ważny aspekt dla duchowej formacji katechetów, co wyrażało się we wspólnych modlitwach, celebrowaniu Eucharystii oraz w wygłaszanych konferencjach ascetycznych. Od początku dużą wagę do organizacji sympozjów przywiązywali ordynariusze diecezji kamienieckiej – bp Jan Olszański oraz bp Leon Dubrawski. Ich obecność w trakcie obrad nie tylko podkreślała znaczenie katechezy i samej formacji katechetycznej dla życia diecezji. Służyła ona równocześnie formacji eklesjalnej katechetów duchownych i świeckich, a także przyczyniała się do budowania jedności wspólnoty katechetycznej Kościoła kamienieckiego.

Doroczne sympozja katechetyczne planowane były zwykle bądź na ostatnie dni sierpnia lub na początek września, co miało związek z początkiem nowego roku szkolnego. Trwały one zwykle dwa lub trzy dni i gromadziły grupę od 20 do przeszło 80 katechetów duchownych, zakonnych i świeckich. Były one adresowane nie tylko do osób studiujących teologię, ale jeszcze w większym wymiarze do osób już pracujących w katechezie. Należy zatem dostrzec w sympozjach katechetycznych ważny element formacji stałej katechetów. Doceniając wysiłek organizatorów związany z przygotowaniem sympozjów katechetycznych odczuwa się jednocześnie brak utrwalania ich efektów w postaci publikacji książkowych i artykułów³⁸. Publikowanie i popularyzowanie prelekcji sympozjalnych służyłoby kontynuowaniu twórczej

---

³⁷ Por. AIT, *Kronika Instytutu Teologicznego w Gródku Podolskim*, tom I, b. s.; A. Maciąg, *Ukraina: Sympozjum katechetyczne w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kamieniecko-Podolskiej w Gródku*, art. cyt., s. 15 - 16.

³⁸ Do nielicznych wyjątków należą konferencje z sympozjów katechetycznych z 2010 i 2012 r., które przygotowali ks. R. Czekalski i ks. R. Bednarczyk. Zostały one opracowane w formie artykułów i przetłumaczone na język ukraiński. Zob. P. Беднарчик, *Таїнство Євхаристії в катехитичному служінні Церкви*, „*Studia Catholica Podoliae*” 7 (2013), s. 417 – 424; tenże, *Таїнство Священства в катехитичному переданні Церкви*, „*Studia Catholica Podoliae*” 7 (2013), s. 425 – 433; P. Чекальський, *Вербальна мова в катехизі та вміння встановлювати контакт*, „*Studia Catholica Podoliae*” 7 (2013), s. 435 – 443; tenże, *Невербальна мова в катехизі та вміння встановлювати контакт*, „*Studia Catholica Podoliae*” 2013, nr 7, s. 445 – 452.

refleksji na płaszczyźnie katechetycznej oraz pozostawiałoby trwały ślad dla badaczy tego zagadnienia w przyszłości.

4. Próba podsumowania i oceny

U początków Instytutu Nauk Teologicznych w Gródku Podolskim, jako pierwszego ośrodka formacji katechetycznej Kościoła łacińskiego na Ukrainie, należy dostrzec ogromny wysiłek konkretnych ludzi, którzy rozumieli potrzebę uruchomienia studiów teologicznych dla osób zakonnych i świeckich z myślą o wznowieniu katechizacji. Szczególne zasługi na tym polu ponieśli bp Jan Olszański, pierwszy ordynariusz diecezji kamienieckiej od czasów II wojny światowej oraz ks. Andrzej Maciąg, polski katechetyk przybyły do tej diecezji kamienieckiej w 1993 r. W pierwszym okresie bezpośrednio zaplecze lokalowe i naukowe dla Instytutu stanowiło Wyższe Seminarium Duchowne w Gródku Podolskim.

Biorąc pod uwagę, że dzieło to powstawało od podstaw, gdzie trzeba było wszystko organizować, obecny stan tego ośrodka oraz poziom prowadzonych w nim zajęć dydaktycznych musi budzić wysoki szacunek. Ks. Andrzej Maciąg, organizator i pierwszy rektor Instytutu posiadał liczne kontakty międzynarodowe i potrafił je odpowiednio wykorzystać w celu systematycznego podnoszenia poziomu dydaktycznego zajęć zapraszając wykładowców z zagranicznych uczelni katolickich. Dzięki tym kontaktom pierwszego Rektora możliwe było podjęcie tak szerokich prac nad poprawą bazy lokalowej i wyposażenia Instytutu. Istotną rolę dla stabilizacji i rozwoju tej uczelni miała roztropna polityka kadrowa biskupów kamienieckich – bpa Jan Olszańskiego oraz Leona Dubrawskiego, którzy systematycznie kierowali nowych księży na studia specjalistyczne z teologii, w tym także na katechetykę, do różnych uczelni zagranicznych. Dzięki temu zaczęła się krystalizować lokalna, solidnie wykształcona, młoda kadra profesorska na potrzeby Wyższego Seminarium Duchownego oraz Instytutu Teologicznego, zdolna podjąć wyzwania katechetyczne doby obecnej na Ukrainie.

Następcy ks. Andrzeja Maciąga – ks. Włodzimierz Zariczny oraz ks. Wiktor Biłous, wywodzący się już z miejscowego duchowieństwa, swoją służbę w Instytucie podjęli z nie mniejszym zaangażowaniem. Poważnym zadaniem kolejnych rektorów pozostawała troska o zachowanie statusu prawnego Instytutu, dzięki któremu jest możliwe uzyskiwanie na tej uczelni tytułu magistra teologii. Z tym zadaniem wiąże się dbałość o odpowiednią kadre naukową i o poziom organizacji zajęć dydaktycznych. Utrzymanie budynków oraz wzbogacanie zaplecza środków dydaktycznych musi również stanowić stały przedmiot troski

Rektoratu. Podkreślić jednak wypada wielki entuzjazm, jaki towarzyszył i nadal towarzyszy formacji nowych zastępów katechetów w tej ukraińskiej diecezji.

Próbując zrozumieć charakter formacji katechetów na Ukrainie należy także uwzględnić specyficzny model pracy katechetycznej. Podstawowymi miejscami katechezy Kościoła na Ukrainie są parafia oraz rodzina. Katecheza w klasycznym kształcie nie odbywa się na terenie szkoły³⁹. Stąd rola katechety ma polegać na prowadzeniu zajęć katechetycznych na terenie parafii, w miejskich okręgach duszpasterskich, we wspólnotach religijnych oraz w rodzinie. Ks. Andrzej Maciąg dużą wagę przywiązywał do roli wspólnoty eklezjalnej, jako właściwego podmiotu katechezy. W tej wspólnotcie katecheta ma spełniać zadanie koordynatora i animatora funkcji katechetycznej. Miałby on pomagać w budowaniu tzw. katechezy międzypokoleniowej, w ramach której rolę nauczycieli wiary przejmowałiby także rodzice i dziadkowie⁴⁰. Na kompetencje katechetów składają się zatem: odpowiednie przygotowanie teologiczne oraz katechetyczno-pedagogiczne, znajomość problematyki rodzinnej, szeroka formacja humanistyczna i kulturowa, a także umiejętności w zakresie komunikacji oraz gospodarki informacjami medialnymi⁴¹. Kluczowe znaczenie posiada jednak formacja duchowa, która ma zapewnić odpowiednią dojrzałość wiary katechety. W jej osiągnięciu miały służyć także wspólnoty katechetów, w których poszczególni katecheci mogliby się wzajemnie wspierać duchowo i zawodowo rozwijać. Rolę formatora ekipy katechetów ma spełniać ksiądz proboszcz⁴².

W tym kontekście Instytut Nauk Teologicznych spełnia zadanie wielorakiej formacji studentów we wskazanych powyżej płaszczyznach. Ponieważ nie ma w diecezji innych form stałej formacji katechetów, Instytut poprzez organizację dorocznych sympozjów, tworzy ramy dla budowania żywej wspólnoty katechetycznej, która będzie w stanie wspierać dalszą formację intelektualną (filozoficzno-teologiczną), duchową, eklezjalną, kulturową oraz medialną katechetów. Jak dotąd nie ma odrębnych rekolekcji i dni skupienia dla katechetów, jednak są one planowane w przyszłości. Natomiast okazję do rozwijania warsztatu katechetycznego, wyłączając sympozja katechetyczne, dają także obserwacje lekcji religii i uwagi przekazywane w ich trakcie przez diecezjalnego wizytatora katechetycznego.

---

³⁹ W szkołach na terenie Ukrainy jest wprowadzony od 1997 r. dodatkowy przedmiot „chrześcijańska etyka”, który ma charakter ekumeniczny. Stąd nie może on stanowić miejsca oficjalnej katechizacji. Por. S. Hurkina, H. Dobosz, *Problematyka religijnego nauczania w niepodległej Ukrainie*, art. cyt., s. 108.

⁴⁰ Wszystkie wymienione powyżej elementy formacji katechetycznej wynikają wprost ze wskazań Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji. Zob. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*, Poznań 1998, nr 233, 238-247; Por. także A. Maciąg, *Propozycja modelu katechezy w Kościele rzymsko-katolickim na Ukrainie*, Gródek 2008, s. 152-153.

⁴¹ Por. tamże, s. 153-154.

⁴² Zob. tamże, s. 156-158.

Jedynym dokumentem katechetycznym Kościoła Rzymsko-katolickiego na Ukrainie jest wzmiankowany już powyżej Program ramowy katechizacji. Nie zostały jak dotąd wprowadzone inne normalizacje katechezy dla całej Ukrainy jak choćby krajowe dyrektorium katechetyczne. Nie ma zatem szczegółowych wskazań dotyczących formacji katechetów wypracowanych przez miejscowy Kościół. Pierwsze odniesienia katechetyczne pojawiały się natomiast w wypowiedziach papieży kierowanych do członków episkopatu Ukrainy w związku z ich ostatnimi wizytami *ad limina Apostolorum* oraz w czasie pielgrzymki św. Jana Pawła II na Ukrainę. Zarówno w słowach św. Jana Pawła II jak i Benedykta XVI można znaleźć wezwanie od stałej troski o rozwój katechezy na ziemi ukraińskiej, do podnoszenia poziomu przygotowania katechetów, a także wyrazy uznania w odniesieniu do dotychczasowych efektów pracy na niwie katechetycznej. Niewątpliwie na przestrzeni minionych przeszło dwudziestu lat odrodzenia duchowego Kościoła na tych ziemiach, udało się w tej materii dokonać bardzo wiele. Nadal są jednak duże potrzeby w zakresie wzmocnienia i pogłębiania formacji katechetycznej. Prezentowane opracowania powinny zatem przyczynić się do przybliżenia polskiemu czytelnikowi wiedzy na temat osiągnięć formacji katechetów na Ukrainie, a być może także do podjęcia dalszej współpracy pomiędzy ośrodkami formacji katechetów w Polsce i na Ukrainie.